

„vhodného“ opakování bez vlastního angažmá jen za účelem komunikace, například při zkouškách, je tedy zcela přílehavý. Odtud i obrovská obliba papoušků od antických dob, neboť doveďou tento pro mnohé žádoucí rys lidské komunikace prezentovat v exotickém ptáčím hávu (dobře mluvící papoušci znají i několik set slov a slovních spojení a jsou s člověkem schopni vést i „hovory“, tak asi ve stylu liturgických rezponzorií; komunikace s ptáky má však navzdory své podmanivosti i cosi přízračného, podtrhuje jejich bytostně jinou psychologickou strukturu, nežli je naše). Podstatně chudší je literatura o reprodukci slov ze strany savců, byť v literatuře jsou uváděny kazuistiky týkající se některých šelem (psi, kočky), tuleňů a delfinů (Nikolskij, 1984, Richards, 1986, Ralls, Fiorelli & Gish, 1985 aj.). Je pozoruhodné, že primáti (v pokusech zejména šimpanzi) se poměrně snadno naučí posunkovou řeč pro hluchoněmé, skládání barevných žetonů s význačným slovy či komunikaci s počítačem, přičemž tyto schopnosti, spočívající v sestavování jednoduchých slovních spojení či vět na úrovni tří- či čtyřletých dětí (včetně líčení jednoduchých dějů a komunikace o nepřítomných věcech), mohou tradovat i na další generace – na svobodě žádný podobný sofistikovaný systém znaků nepoužívají. Neznámé předměty označovali šimpanzi stejným způsobem, jako by činili lidé (labuť = voda + pták, vánoční stromek = strom + bombón, kartáček na zuby = hřeben). Pěknou ukázkou „obecně primátího“ spojení ekrece a „nízkosti“ je výrok pokusné goriily, která v hněvu signalizovala svému experimentátorovi jako urážku „ty – ošklivý – záchod“. Naopak u nich zcela ztroskotala snaha učít je mluvit při výchově identické s lidskými dětmi, s maximálním výsledkem šeptání dvou až tří slov (podrobné a strhující líčení výuky šimpanzů znakové řeči najde čtenář u Foutse & Millse, 1997). Problém tedy netkví v neporozumění, ale v převodu myšlení do komunikace mluvčím řečí (navzdory anatomickým rozdílům ústní dutiny a hrtanu problém není anatomický, ale neurofyzilogický – ptáci napodobují lidský hlas anatomicky zcela jinými orgány a jinde – syrix se nachází v místě větvení průdušnice). Schopnost mluvit

ostatně úzce souvisí se schopností pro jemnou motoriku (obě dovednosti jsou u člověka vázány na levou hemisféru, jedná se v zásadě o přesné manipulace jazykem a mluvidly vůbec) a zdá se, že v průběhu rozvoje řeči se paralelně zlepšovala i manipulační schopnost rukou s nástroji a naopak. Někteří autoři, například G. Hewes (in Fouts & Mills, 1997), se domnívají, že u člověka byla gestická komunikace rukama primární a dlouho ještě doprovázela pomalu nastupující vokální řeč. Zdá se jisté, že s člověkem žijící savci typu šimpanzů či psů rozumějí celé řadě slov a slovních spojení způsobem sotva odlišným od lidského (představa, že pouze člověk slovním skutečně „rozumí“ a zvířata na něj jen bez porozumění reagují, by znamenala, že rekněme slovo „přines!“ má ještě nějaký skrytý, hlubší význam, srozumitelný jen nám, ale psům už nikoli). Že se nejedná o nějaký rafinovaný akt nonverbální komunikace, je patrné už z toho, že těmto slovním rozumějí například i při přenosu rozhlasem či televizi. Ač u savců jsou podmínky k reprodukci lidské řeči nesrovnatelně menší, byl by zde mnohem spíše nežli u ptáků sklon k vyjadřování vlastních pocitů, přání a mínění než jen ke „komentování“ světa okolo. Samozřejmě že pozorování týkající se řečových schopností zvířat nemohou odolat „radikálnímu skepticizmu“ těch, kdo by si ze všech sil přáli vidět opak (pokud zvířata „mluví“ z principu nemohou, stačí vždy patřičně posunout definici jazyka – je ale dobře vědět, že se nejedná o poznávání světa, ale mocensko-rozřadovací manipulaci s ním).

MLUVIT SE ZVÍŘATY: ELBERFELDŠTÍ KONĚ A „PES MANNHEIMSKÝ“

Mluvit se zvířaty patřilo od nepaměti k pohádkovému a hagiograficko-legendaristickému materiálu, pomysleme jen na stědovéké příběhy o králi Šalomounovi, jemuž zázračný prsten umožňoval nejen poroučet démonům, ale i mluvit s živočichy a rozumět jim. Kolem přelomu 19. a 20. století se celý problém zdál už definitivnímu vyřešení blížek. Celá akce započala roku 1890,